

Ігор ШУМЕЙ

Біблія — символ Книги Книг, Космосу, законності, духовного спокою, мудрості; неповторності; віри; таїни слова Божого; знання, життя; повчання, поради, духовного заповіту людству; Слова Божого.

Біблія — слово давньогрецького походження, що означає “книги”. У наш час ми цим словом позначаємо не будь-які книги, а саме ті, що складаються з кількох десятків окремих релігійних творів. Це книги, які люди християнської та юдейської релігій вважають своїм Священним Писанням.

Біблія складається із Старого та Нового Заповітів. Спочатку Біблія згадується Мойсеєм як “Книга Заповіту”, і через те варто розглянути символізм слова “книга”.

“Книга” — символ Всесвіту. Відкрита книга означає книгу життя, навчання та духовну мудрість, одкровення священних писань. Книга пов’язана з символом дерева; дерево разом з книгою можуть уособлювати весь космос.

Слово “заповіт” в українській мові означає пораду, повчання. У ряді інших мов це слово ще тлумачиться як договір, союз. У єврейському тексті Старого Заповіту цьому слову відповідає давньоєврейське “Берешит”, що означає “На початку”. Звідси Біблія — символ початку всього на Землі, символ створення людства.

Біблія є символом повчання, поради. У ній викладені основні норми поведінки людей, показана історія взаємовідносин єврейського народу з Богом. Це заповіт майбутнім поколінням, духовне наставляння людям від Бога. Біблія — символ законності, духовного спокою, рідкісної мудрості, неповторності. “Важко уявити собі ще яку-небудь книгу, яка писалася протягом життя сорока поколінь, протягом більш ніж 1500 років, більш ніж сорока авторами із усіх суспільних прошарків. Писалася на трьох континентах: в Азії, Африці, Європі. Писалася трьома мовами: івритом — мовою Старого Заповіту; арамейською — загальноживаною мовою Близького Сходу аж до часів О.

Македонського (VI—IV ст. до н.е.); грецькою мовою — мовою Нового Заповіту (з III ст. до н.е.)”. 2

Біблія є символом таємниці. За утаємниченість її називали “книгою за сімома печатами”. Писали її люди, що отримали одкровення від Бога. Писалася Біблія таким чином, щоб не спотворити символів та алегорій. Сприймаючи писання дослівно, ми спотворюємо істину, приходимо до невірної тлумачення і розуміння Біблії. “І сказав Бог: Хай станеться світло. І побачив Бог світло, що добре воно, і Бог відділив світло від темряви. І Бог назвав світло: “День”, а темряву — “ніч” (Книга буття 1,3–5). Ні скептики-атеїсти, ні релігійні фанати не підозрюють, що перед ними — один з давніх наукових текстів, істина якого прихована під багатослівним шаром символізму.2

За Біблією, спочатку було Слово. Згідно єврейського вчення, слово записане вже є символом проявленим, матеріалізованим. За цим принципом був створений світ. Біблія символізує Слово Боже, але вже записане людиною і проявлене через неї. Слово як

поняття — це священний звук, перший елемент у процесі порозуміння між людьми. Слово має творчу силу. Спаситель — це втілене Слово.

З поняттям “Біблія” асоціюється ширше поняття “Книги” взагалі. У позабіблійній інтерпретації Книга — символ Всесвіту; знань, мудрості; Бога, Істини. У Стародавньому Китаї книга вважалася однією із восьми святих речей, силою, здатною захистити від злих духів. У системі символів Грааля книга означає пошук втраченого світу, а у буддизмі стосується досконалої мудрості, мови. Мухіддін ібн Арабі висловив таку цікаву думку: “Всесвіт — це величезна книга, де літери написані, у принципі, одними чорнилами і на вічній скрижалі божественним світлом..., і звідси сутність божественного феномену, прихованого у таїні таїнств”, бере свою назву “трансцендентальними літерами”. Саме подібні “трансцендентальні букви” чи, інакше кажучи, ці створені предмети, після фактичної кристалізації у божественному всезнанні були опущені божественним подихом на нижчий рівень, де вони і народили видимий світ”. 2

У християнстві книги — це апостоли, які несуть світло знань. Саме тому, що Він слово Боже і одночасно образ, Ісус Христос часто зображувався саме з книгою в руках.

“Священна Книга, — підкреслює Дж. Купер, — це Ім’я Боже, істина та милосердя”. 2 Книгами Книг у світовій культурі вважаються: Біблія, Коран, “Книга Тота (Гермеса)”, “Книга Єноха”, Тора, Каббала, “Голубина книга”, “Влесова (Велесова) книга” та ін.

Для потреб християнства використовуються ще богослужбові книги – книги, за якими Церква творить, формує і нормує відправи храмових богослужень. Ці книги є лише основою і джерелом необхідного матеріалу, з якого Церква або вповноважений автор створює й формує певний рід потрібного богослуження.

Перші церковні богослужби базувалися на Святому Письмі та старозавітних традиціях, але з часом їх було вдосконалено, змінено або додано нові з метою збагачення духовним змістом і красою. У Східних Церквах візантійської традиції крім Біблії використовуються: Євангелії, Апостол, Архиєратикон, Ірмологіон (Ірмолой), Мінеї, Октоїх, Псалтир, Служебник, Типикон (Типик), Требник, Тріоді: Посна і Квітна, Часослов. 3

Євангелії – книги нового заповіту, в яких євангелисти Матей, Марко, Лука та Іван записали події з життя Ісуса Христа і Його науку. Євангелії як сукупність чотирьох книг постійно лежить на Престолах, з неї по зачалах зачитують поодинокі фрагменти – в неділі, свята, на кожен день, на кожен потребу й намірення.

Священним для українців є “Пересопницьке Євангеліє” — перша україномовна книга. На ній і сьогодні дають клятву народу України її Президенти, вступаючи на посаду.

Апостол – містить історію первісної Церкви, науку й дії Христових апостолів. Апостол поділений на зачала, які Церква читає в неділі, свята і щоденно, і має 339 зачал.

Архиєрейський Служебник з Літургіями Івана Золотоустого, Василя Великого і Ранішеосвячених Дарів, що складається із частин, які служать архиєрей, називають Архиєратиконом. У цьому Служебнику є чин посвячення антимінсів, св. мира та чини свячень духовних служителів Церкви, читця, співця – аж до архиєреїв.

Ірмологіон – книга, яка містить партитуру ірмосів, богородичних пісень, троїчних гласів та інших богослужбових частин на рухомі й нерухомі свята та сезони. Першим Ірмолоєм українською мовою вважається Львівський 1707 (1700) року. 3

Мінеї (з грецької “місяць”) – існують трьох видів: місячні, празничні і загальні. Є дванадцять місячних Міней, які містять богослуження із змінними частинами на кожен місяць. Кожна місячна Мінея має окрему службу на кожен день даного місяця.

Празнична Мінея має богослужбові частини на празники Господські, Богородичні й святим.

Загальна Мінея доповнює місячні Мінеї. Вона містить служби на честь святих, але не за місячним порядком і не поіменно, а загально присвячує свої молитви особам або спільноті святих за їхніми чинами. В Україні з XVIII –XIX ст. відомі Четьї Мінеї як збірка житія святих повчального характеру для популярного читання.

Октоїх (Восьмигласник)—містить змінні частини богослужень, які співають щотижня на один із восьми голосів (мелодій). Церковний спів Октоїха починається першим гласом у понеділок по неділі Всіх Святих, а в суботу починається другим глас (мелодія). Так кожен тиждень має свою мелодію. А по закінченні восьмого гласу (через вісім тижнів) Церква повертається до першого гласу. Під час Великого Посту Октоїх виконують тільки в неділі. Не вживають Октоїх під час дванадесятих, Господських празників, незважаючи на неділю чи будень, а також під час богородичних свят, якщо вони припадають на будні. Псалтир – книга, яка містить 150 псалмів. Для богослужбових читань або співу Псалтир розділений на 20 катизм, кожна з яких поділена на три частини.

Службник – містить офіційні тексти трьох Літургій: Івана Золотоустого, Василя Великого і Ранішеосвячених Дарів, як також чин Вечірні й Утрені. Ці служби зібрані або в одному загальному Службнику, або кожна служба має свій окремий Службник. З Типикон (Типик) – книга, у якій вміщено норми відправ церковних богослужень. Ще цю книгу називають Устав.

Требник містить чини уділення Св. Тайн, похоронів та різних благословень, освячень і молитов. Є Малий Требник, який містить лише найважливіші й часто вживані моління, і Великий Требник, який містить усі моління на потреби приватного й церковного життя. Київський митрополит Петро Могила ще 1646 року підготував один з кращих Требників українською мовою.

Тріоді – дві окремі книги, Посна і Квітна, що містять змінні частини богослужень на переносні дні, коли замість повного канону співають лише дві або три пісні.

Часослов – містить ті богослуження, які відправляють у відповідні години доби і які є обрамленням найсвятішого богослуження – Божественної Літургії, навколо якої побудоване все літургійне життя. Складовими Часослова є такі богослуження: Вечірня, Повечір'я велике або мале, Північна, яка може бути повсякденна, суботня або воскресна, Утрення, яка також може бути повсякденна, недільна або празнична, і Часи – перший, третій, шостий та дев'ятий. Крім богослужень Часослов містить молебні канони на честь Богородиці, Ісуса Христа, Служба апостолам, Богородиці, Чесному Хресту Господньому, ангелам, св. Отцю Миколаєві, Служба заупокійна та загальна Служба святим. Тут є також частини богослужень з Октоїха: тропарі, кондаки, Богородичні і прокімени, які змінюються щотижня, частини, взяті з Мінеї та Ірмоля. З

Богослужбові книги є духовною спадщиною Церкви і всього християнського народу, їх створили великі люди з глибокою вірою і любов'ю до Господа для звершування гідного християнського богочитання. Деякі з цих книг – Євангеліє, Апостол і Псалтир, численні складові богослужень взяті з книг Святого Письма і є надхненні Богом. Інші за Божою співдією зродилися у геніальних умах великих святих і відданих Церкві Божих людей. На сьогодні відомі імена Василя Великого, Івана Золотоустого, Григорія Назіянського, Романа Сладкопівця, Теодора і Йосифа Студитів, Івана Дамаскина, Андрія Критського, святих апостолів Кирила та Methodія.

І сьогодні у літературі образ книги усимволізовує невичерпне джерело мудрості,

культури, освіченості. І саме цій істині відповідають пророчі слова Івана Франка:
Книга — морська глибина.
Хто в ній пірне аж до дна, —
Той, хоч і труду мав досить,
Дивнії перла виносить.

1. Аллеф Зор Путь сияния. //Методы высшей магии. — М.: Звонница, 1995. — 240 с.
2. Потапенко О.І. Словник символів культури України.—К.: Міленіум, 2002. — 257 с.
3. Увійду в дім Твій. Літургійний буквар. (Упорядник о.мгр. Микола Витівський). — Дрогобич, 2004. — 48 с.

І. Шумей. Книга як таїна слова Божого // Слово №2 (23) (2005) 11-13